

Inna NEGRESCU-BABUȘ
Institutul de Filologie al AȘM
(Chișinău)

DIVERSITATE LINGVISTICĂ
ȘI IDENTITATE EUROPEANĂ

Linguistic diversity and European identity

Abstract. We can say without exaggeration that in human history there wasn't a time when interacted simultaneously, with such a magnitude and intensity, so many State and non-State entities, so many groups, organizations and populations as nowadays. In these circumstances, an imperative of the modern world is to ensure the cohabitation of people with different cultural identities within a common milieu of life. In addition to the legislative and politic measures of states, the most effective strategy in this regard is to promote and enhance the authentic intercultural dialogue, through which cultures and people meet, know and understand each other better, obtaining a spiritual and pragmatic enrichment. In this situation, it can be achieved two important goals: protecting cultural differences and form a favourable environment for their coexistence for the benefit of human development.

Keywords: linguistic diversity, intercultural communication, multilingualism, globalization.

Fiind populat de mai multe etnii, deși majoritatea cu origine îndepărtată comună, continentul european se remarcă nu doar printr-o remarcabilă diversitate culturală și lingvistică, ci și printr-o permanentă preocupare de a menține această fărâmițare, conservând specificul fiecărui grup etnic.

În această ordine de idei, între organismele și legiferările Comunității Europene, cele privind reglementările lingvistice ocupă un loc important, căci politicile lingvistice au devenit parte componentă a politicului. Comisia Comunităților Europene alocă fonduri pentru conservarea și promovarea limbilor mici/minoritare/regionale/mai puțin folosite/mai puțin răspândite (începând din 1983). Tot din acest an, în cadrul Parlamentului European se întâlnește, în ședințe de lucru regulate, un grup al limbilor minoritare.

Consiliul Europei a adoptat în 1992 Carta Europeană pentru Limbi mai Puțin Folosite. De o mare importanță s-a dovedit a fi crearea Biroului European pentru Limbi mai Puțin Folosite (European Bureau for Lesser Used Language), care, fondat în 1982, a jucat un rol decisiv în elaborarea acestei Carte, alături de alte documente.

EBLUL este un ONG cu rol consultativ pe lângă marile organisme internaționale: ECOSOC (Consiliul Economic și Social), ONU, UNESCO și, mai recent, CE (Consiliul

Europei), cu contribuții importante în politicile lingvistice. Activitatea în ședințe permanente de lucru a unui alt grup al limbilor minoritare durează din 1982, în cadrul Parlamentului European.

În 1987 a fost elaborată o rezoluție care direcționează concret politicile lingvistice, *Kuijpers Resolution*, iar în 1994 a apărut *Killilea Resolution*.

În 1994 Consiliul Europei a elaborat Convenția Cadru pentru Protecția Minorităților Naționale.

Diverse documente privind drepturile lingvistice și culturale au fost concepute ca parte integrantă a drepturilor omului, în cadrul OSCE.

În Tratatul de la Maastricht, 1992, există un articol despre cultură în care se stipulează: „Comunitatea va contribui la înflorirea culturală în statele-membre, respectând diversitatea lor națională și regională, aducând, în același timp, în prim-plan moștenirea culturală comună”.

Declarația Universală a Drepturilor Lingvistice apare în iunie 1996, iar din anul 1999 se organizează diverse conferințe adresate țărilor Uniunii Europene sau candidate la aderarea europeană, cu teme vizând o mai bună integrare lingvistică.

În cadrul tratatelor și convențiilor semnate, un loc important îl au, cum am spus, reglementările privind limbile popoarelor europene, parte integrantă a culturilor și civilizațiilor care trebuie să-și păstreze, fiecare, personalitatea, în cadrul mării familii a bătrânului continent.

Trebuie să amintim faptul că anul 2001 a fost declarat de către Consiliul Europei și Uniunea Europeană „Anul European al Limbilor”.

Problemele care se pun sunt cu atât mai complicate, cu cât harta politică, economică și cultural-lingvistică a Europei este foarte complexă. Fiind populat de mai multe etnii, deși majoritatea cu origine îndepărtată comună, continentul european se distinge nu numai printr-o vizibilă fărâmițare culturală și lingvistică, ci și prin efortul și disponibilitatea de a menține această fărâmițare cu conservarea fiecărui grup etnic. Când spunem Europa din punctele de vedere enumerate mai sus (politic, economic, cultural-lingvistic), avem în vedere atât cele 48 de state situate între limitele geografice convenționale ale Europei, cât și statele insulare (ca Islanda) sau, și mai mult, statele aflate parțial pe teritoriul Europei, parțial, pe cel al Asiei, precum Federația Rusă și Turcia. Dificultățile rezultă și din configurația geografică a Europei, practic, o prelungire semiinsulară a Asiei.

Mai mult chiar, sunt incluse în Europa și, în consecință, sunt considerate ca aparținând familiei lingvistice europene, statele care se află dincolo de limitele continentului european. Este vorba despre Cipru, care aparține Europei prin tradiția sa culturală, dar și prin orientările politico-economice și culturale actuale, apoi Armenia, Azerbaidjan și Georgia, care fac parte din O.S.C.E. (Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa). Primele două pretind la integrare în Consiliul Europei. La cele enumerate, se mai adaugă teritoriile neautonome, fie cu statut special, fie componente ale unor state europene cu limbi oficiale europene, dar și cu limbi specifice (Insulele Feroe, Groenlanda, Insulele Normande).

În aceste condiții, este clar că noțiunea de „limbă europeană” nu coincide cu ceea ce au învățat filologii din tratatele de lingvistică generală, din clasificarea genealogică a limbilor. Majoritatea este reprezentată, desigur, de limbile romanice, germanice, slave, care, împreună cu greaca, albaneza etc., fac parte din marea familie indoeuropeană. Dar în Europa se află și limbi din familia finougriacă, precum maghiara și finlandeza, limbi din familia altaică, precum turca, caucaziana, georgiana etc.

Prin urmare, criteriul genealogic și, în ultimă instanță, chiar criteriul lingvistic propriu-zis, în analiza configurației lingvistice a Europei actuale trebuie abandonat, în favoarea criteriilor extralingvistice. Este vorba despre factori de ordin politic, economic, militar etc., care au schimbat mult peisajul lingvistic al continentului, iar valorile de imigranți din zilele noastre îi vor schimba cu siguranță configurația actuală.

În această ordine de idei, există:

- 1) limbile oficiale naționale;
- 2) limbile oficiale regionale;
- 3) idiomurile care nu se încadrează în niciuna dintre aceste categorii.

De exemplu, în Marea Britanie, sunt consemnate: 1) engleza; 2) galeza – în țara Galilor și în Anglia; 3) gaelica – în Scoția, cornica în Cornwell și irlandeza – în Irlanda.

E de menționat faptul că, de cele mai multe ori, limba oficială corespunde, în general, cu limba națională, dar sunt și abateri de la această regulă. În Elveția, de exemplu, romanșa este considerată națională, dar oficiale sunt germana, franceza și italiana.

Există limbi cooficiale, precum *groenlandeza* – într-un teritoriu neautonom, Groenlanda, alături de engleză; *feroeza* – limbă cooficială, alături de engleză, în teritoriul neautonom al Insulelor Feroe.

Există limbi oficiale, vorbite concomitent în mai multe state independente: I. germana – în cinci state (Austria, Belgia, Elveția, Germania și Lichtenstein); franceza – în patru state (Belgia, Elveția, Franța, Monaco); italiana – în patru state (Elveția, Italia, San Marino, Vatican); engleza – în trei state (Irlanda, Malta, Marea Britanie), la care se adaugă și teritoriul neautonom al Insulelor Normande; II. limbi vorbite în câte două state: greaca (Cipru și Grecia); neerlandeza/olandeză (Belgia – în varianta flamandă, Olanda); româna (Republica Moldova, unde i-a fost de curând recunoscut din nou acest nume de către Curtea Constituțională de la Chișinău, urmând însă a se modifica în acest sens Constituția țării, care, în formă actuală, o numește, impropriu; România); rusa (Belarus și Rusia); suedeza (Finlanda și Suedia); turca (Cipru și Turcia).

Alte 30 de limbi sunt declarate *oficiale* în câte un singur stat european: albaneza, armeană, azera, belarusa, bosniaca, bulgara, catalana, ceha, daneza, estona, finlandeza, georgiana, irlandeza, islandeza, letona, lituaniana, luxemburgheza, macedoneana, maghiara, malteza, norvegiana, polona, portugheza, slovaca, slovena, plus romanșa, feroeza și groenlandeza.

Cele 42 de limbi oficiale sau cooficiale reprezintă, de obicei, limbi tradiționale materne ale majorității populațiilor din țările respective. Evenimentele istorice au unificat

sau, din contră, au dezbinat o parte din aceste limbi. De exemplu, sârbo-croata și bosniaca erau considerate o singură limbă, până acum nu demult. Actualmente, ele funcționează ca trei limbi oficiale distincte. Cam același model a urmat și ceho-slovaca.

Există și cazuri când apar anumite interese politice care decid, uneori nejustificat, din punct de vedere istoric și lingvistic, unicitatea, diversitatea, denumirea, caracterul „oficial”, caracterul „național” al limbilor. Astfel, în timp ce autoritățile din Finlanda au acceptat în urma unor lungi dezbateri pro și contra că există două limbi „naționale”, finlandeza și suedeza, autoritățile din Republica Moldova au decis, în sens invers, ignorând orice argument științific, că una și aceeași limbă română, vorbită atât în România, cât și în Republica Moldova, nu poate fi considerată și limba lor națională. În acest scop, se recurge la numeroase tertipuri, utilizându-se denumirea „limbă moldovenească”. Mai mult decât atât, sunt numeroase încercările de a se demonstra prin diverse argumente neștiințifice că ar fi vorba despre o altă limbă. În Europa mai există astfel de exemple, privind denumirea strict locală, regională a limbii, cu substrat naționalist (*andorrana* din Andora; flamanda – olandeza din Belgia etc.).

Menționăm de asemenea problemele limbilor regionale ca *frizona*, în Olanda, *frilana*, în Italia etc., dialectele aromân, istoromân și meglenoromân în Grecia, Bulgaria, Albania, limbile minorităților etc. Comunitatea Europeană a sesizat toate aceste probleme și le abordează cu cea mai mare seriozitate.

Provocările pe care le înfruntă Europa nu se opresc aici. Mișcările neîntrerupte de populații, fenomenul emigrației politice și economice al funcționarilor internaționali etc. formează limbile exogene, care se amestecă printre cele endogene, adică autohtone, sub numele convențional de limbi imigrante sau limbi comunitare.

În perioada colonizării s-a produs deplasarea europenilor spre Asia, Africa și spre alte continente. Începând cu a doua jumătate a secolului XX, mișcarea s-a produs în sens invers, mai accentuat și în mod constant, către fostele state colonizatoare, fiind în categoria țărilor dezvoltate și, din acest punct de vedere, mai atractive.

În această ordine de idei, de la înființarea Comunității Europene, situația lingvistică din statele-membre nu s-a simplificat, ci, din contră, s-a complicat.

În anul 2009, cu ocazia Zilei Internaționale a Limbii Materne, a fost prezentată la Paris o nouă ediție a *Atlasului internațional al limbilor pe cale de dispariție*, realizat sub egida UNESCO. Cu această ocazie, a fost organizată o masă rotundă cu tema *Languages at communities, the Road to Follow*. A fost prezentat și un dicționar în varianta on line, care prezintă celor interesați situația a 2 500 de limbi, considerate a fi în pericol. Dacă luăm în considerare cele 7 000 de limbi inventariate în diverse atlase lingvistice și lucrări de specialitate, ajungem la concluzia că jumătate din limbile lumii se află într-o situație destul de dificilă.

Dacă ne referim la spațiul lingvistic românesc, *Cartea Roșie* include aromâna printre limbile „periclitat”, iar istro-româna și megleno-româna printre cele „puternic periclitat”.

În concluzie, putem afirma că axele strategiei politice în domeniul lingvistic s-au impus ca teme de studiu pentru instituțiile implicate în coordonarea vieții tuturor locuitorilor actuali ai Uniunii Europene: a) pe termen lung, este absolut necesar ca toți cetățenii UE să vorbească cel puțin două limbi, în afară de limba lor maternă; b) atingerea acestui scop, presupune, în primul rând, începerea studiului limbilor la o vârstă foarte fragedă; c) această strategie presupune reorganizarea totală a sistemului de învățământ.

Subliniem faptul că globalizarea nu trebuie înțeleasă ca uniformizare culturală și lingvistică, ci ca interconectare, ea hibridează în mod inevitabil culturile și le plasează într-un cadru pluralist și competitiv nou al unei arene globale. Oricât de rezistente ar fi culturile la tendințele de omogenizare induse de interacțiunile economice, este evident că globalizarea a creat un cadru comun de referință în care se desfășoară interacțiunea și comunicarea dintre ele.

Referințe bibliografice

1. Vintilă-Rădulescu I., *Sociolingvistică și globalizare*. București: Editura Academiei, 2001, 320 p.
2. Tartler G., *Identitatea Europeană*. București: Cartea românească, 2006, 248 p.
3. *Carta Europeană a Limbilor Regionale sau Minoritare*. Strasbourg, 5.12.1992, ETS, no. 194.
4. Sala M., Vintilă-Rădulescu I., *Limbile Europei*. București: Editura Univers Enciclopedic, 2001, 204 p.
5. Packer J., *Limbajul echității. Originea și dezvoltarea recomandărilor de la Oslo cu privire la drepturile lingvistice ale minorităților naționale // Altera – 2000 – N. VI – p. 5-23.*
6. Moldovanu Gh., *Politică și planificare lingvistică: de la teorie la practică*. Chișinău: Departamentul Editorial-Poligrafic ASEM, 2007, 371 p.